

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΝΕΟΦΥΛΑΚΗΣ

ΙΔΡΥΤΗΣ: ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΟΣ ΤΡΙΤΟΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ

1948

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & ΣΙΑ Α. Ε.
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ",
38 - ΟΔΟΣ ΤΣΩΡΤΣΙΛ - 38
ΑΘΗΝΑΙ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

Ν. Ν. Δρακουλίδης: «Η ψυχαναλυτική ἐρμηνεία τῆς τέχνης».

Ὁ Ν. Ν. Δρακουλίδης κυκλοφόρησε τὴν 203ῃ ἐπιστημονικὴ ἐργασία του γιὰ τὴν ὁποία ἀξιζει, νομίζω, νὰ γίνει εὐρύτερος ἐξεπιστημονικός λόγος.

Τὸ θέμα τῆς μελέτης του εἶναι πολὺ σοβαρὸ καὶ οἱ ἀπόψεις ποὺ συζητᾶται εὐρύτατες, καινούργιες καὶ πρωτότυπες.

Ὅσο ξέρω πολὺ λίγοι ἐπιστήμονες ἀσχολήθηκαν μὲ τὰ προβλήματα τῆς Τέχνης κι αὐτὸ γιατί, στὸν τόπο μας, οἱ περισσότεροὶ διανοούμενοι καὶ φιλολογοῦντες θεωροῦνε τὴν ἐπέκταση τῶν ἐπιστημονικῶν ἀντιλήψεων στὰ ζητήματα τῆς τέχνης ἀνώφελη καὶ πολλὰς φορές ἐπιζήμια.

Ἀντίθετα πρὸς τὴν πολιτισμένη τάση ποὺ ἐπικρατεῖ στὸ ἐξωτερικόν, νάναλύεται δηλαδὴ καὶ νὰ ἐρμηνεύεται κάθε ἐργὸ Τέχνης καὶ κάθε ἐκδήλωση τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς ἀπὸ τὴν ἐπιστημονικὴ σκοπιὰ, ἐργασία ποὺ δὲν ἀφαιρεῖ ἀπὸ τὴν αἰσθητικὴν ἀξία κάθε ἐργοῦ ἀλλὰ προσθέτει στὴν ὀλοκληρωμένη ἀντίληψή του, ἐδῶ στὸν τόπο μας, ὑπῆρξε πάντα μιὰ ἀκαμπτὴ, σχεδὸν παθολογικὴ προκατάληψη (εὐτυχῶς ἀπὸ λίγους κριτικούς καὶ διανοουμένους) ἐναντίον τοῦ εἰδικοῦ ἐπιστήμονος ποὺ τόλμησε νὰγγίξῃ ἕνα ἐργὸ τέχνης ἀπὸ μιὰν ἀποψη εἰδικώτερα ἐπιστημονικὴ ποὺ, ὅπως ἀνάφερα, «χωρὶς νὰ μειώνει τὴν αἰσθητικὴν ἀξία ἐνός ἐργοῦ κατορθώνει, πολλὰς φορές, καὶ δημιουργεῖ τὴν ὀλοκλήρωση μιᾶς φωτισμένης ἀντιλήψεως πάνω σ' αὐτό» (*).

Ἀπὸ τὸν εἰδικὸ (ψυχιατρικόν) ἑλληνικὸ κύκλο ἀξιζει νάναφέρει κανεὶς τὴν ἐντελῶς πρωτότυπη μελέτη τοῦ Κουρέτα (1931) πάνω στὸ ἀρχαῖο ἑλληνικὸ δράμα, ἐργασία γιὰ τὴν ὁποίαν οἱ Γαλλικοὶ ἐπιστημονικοὶ καὶ Λογοτεχνικοὶ κύκλοι μίλησαν μὲ ἐνθουσιασμό ἀντίθετα πρὸς μερικοὺς ἑλληνας λογοτέχνες ποὺ «ὠργίσθησαν» γιὰ τὸ ἀμάρτημα ποὺ διεπράχθη (**).

Ὁ Σκούρας μὲ τὴν ἐναίσιμη διατριβὴ του πάνω στὴ ζωὴ καὶ τὸ ἐργὸ τοῦ ποιητοῦ τῶν «Ἀνθέων τοῦ κακοῦ», ὁ ἴδιος μὲ νεώτερες ἐργασίες του (1931—32) πάνω στὸ ἀρχαῖο ἑλληνικὸ δράμα, ὁ Κωνσταντινίδης μὲ τὴν «Ἐρμηνεία τῆς ζωῆς τοῦ πρωτογόνου ἀνθρώπου», ὁ ὑποφαινόμενος μὲ τὴν ψυχοπαθολογία τοῦ Καρυωτάκη κι ἄλλοι μὲ ἄλλες ἐργασίες, θελήσανε νὰ συνεισφέρουν στὴ μελέτη τῆς ζωῆς καὶ τοῦ ἐργοῦ ὀρισμένων ποιητῶν ἢ στὴν ἐπιστημονικὴ κριτικὴ ἐργων τέχνης τῶν ὁποίων ἢ ὀλοκληρωμένη διερεύνηση εἶχε ἀνάγκη τῆς ἐπιστημονικῆς αὐτῆς εἰσφορᾶς.

Οἱ προσπάθειες αὐτὲς δρῆκαν εὐνοϊκῇ ἀπήχηση στὸς ἐπιστημονικοὺς κύκλους καὶ μάλιστα ἐπαινέθηκαν ἀπ' αὐτοὺς. Ἀντίθετα οἱ ἐξεπιστημονικοὶ κύκλοι, ἴσως γιὰ τὴν θεώρησαν ἀναρμόδια τὴν ἐπιστημονικὴ παρέμβαση στὴ λογοτεχνικὴ δικαιοδοσία τους, ἴσως ἀπὸ ἄλλειψη εἰδι-

κῶν ἐπιστημονικῶν ἐφοδίων, εἶδαν χωρὶς συμπάθεια τὶς ἐργασίες αὐτὲς γιὰ τὶς ὁποῖες ἄλλοι μίλησαν μὲ ὀργή, μερικοὶ μὲ περιφρόνηση καὶ πολὺ λίγοι μὲ εἰρωνεία. (*)

Προσωπικὰ νομίζω τὸ ζήτημα πολὺ ἀπλό:

Οἱ ψυχίατροι (γιατὶ γι' αὐτοὺς κυρίως πρόκειται) ποὺ πῆραν μιὰ θέση ἀπέναντι στὰ ἐργὰ τέχνης ἦσαν ἄνθρωποι ποὺ μπόρεσαν, χωρὶς ν' ἀπομακρυνθοῦνε ἀπὸ τὶς ἐπιστημονικὲς τους ἀρχὲς καὶ τὰ ἐπιστημονικὰ δεδομένα, νάτενίσουν τὴν «ἀλλή» πλευρὰ ἐνός καλλιτεχνικοῦ ἐργοῦ, ἐκείνη τὴν ὁποίαν ὁ καλλιτέχνης κι οἱ κριτικοὶ (οἱ ἄνθρωποι ποὺ εἶναι ὑπεύθυνοι γιὰ τὴ δημιουργία καὶ τὴν αἰσθητικὴ ἀντίληψη τοῦ ἐργοῦ) δὲν μποροῦνε νὰ δοῦνε ποτὲ γιὰ τὴν δὲν ἔχουνε τὶς ἀπαραίτητες προϋποθέσεις, ἔστω καὶ τὶς στοιχειώδεις, γιὰ τὴν ἐπιστημονικὴ ἐνατένιση ἐνός καλλιτεχνικοῦ ἐργοῦ.

Μὲ τὴν ἀδυναμία τους λοιπὸν νὰ διακρίνουν καὶ τὴν ἄλλην αὐτὴ πλευρὰ οἱ ἄνθρωποι τῶν γραμμάτων παίρνουνε πάντα σχεδὸν μιὰν ἀρνητικὴν στάση γιὰ ὅ,τι καινούργιο κι ἀληθινόν, προπαντὸς δὲ ἐπιστημονικόν, προσάγεται πάνω στὴν ἀνάλυση καὶ ἀντίληψη ἐνός ἐργοῦ, καὶ μὴ μπορῶντας νὰ πολεμήσουν μὲ λογικὴ ἐπιχειρηματολογία τὴν ἐπιστημονικὴν θέση ποὺ παίρνουν οἱ ψυχίατροι, καταφεύγουν στὰ σκώμματα καὶ στὶς εἰρωνείες—ἐργὸ ἀπλοῦστατο.

Ἐκανα τὴ μακρὰν αὐτὴ εἰσαγωγὴ γιὰ τὴν ἐνδόμυχη ἀνησυχία μήπως ἡ τελευταία μελέτη τοῦ Δρακουλίδη βρεῖ τὴν ἴδια μὲ τὶς ἄλλες ὑποδοχὴ ἀπὸ τὸν ἐξεπιστημονικὸν κύκλον τὸν ὁποῖο νομίζω ἐνδιαφέρει ἐξ ἴσου, ἂν ὄχι περισσότερα, ἀπὸ τὸν (εἰδικόν) ἐπιστημονικόν, στὸν ὁποῖο κυρίως ἀπευθύνεται.

Ἡ ἐργασία τοῦ Δρ. εἶναι πρωτότυπη ὄχι μόνο γιὰ τὴν «κωδικοποιεῖ» τρόπον τινά, τὶς ψυχαναλυτικὰς γνώσεις καὶ ἐπιδιώκει τὴν ἐφαρμογὴ τους στὴν ἐρμηνεία τῆς τέχνης, ἀλλὰ γιὰ τὴν ἔχει καὶ τὸν προσωπικόν τόνον τῆς ἀτομικῆς του συμβολῆς στὰ μεγαλειότερα καὶ πιὸ λεπτὰ προβλήματα τῆς τέχνης, ὅπως εἶναι τὸ κεφάλαιο τῆς μελέτης τῆς ἐμφύτου καλλιτεχνικῆς ροπῆς, τῆς ὄντογονίας τῆς τέχνης καὶ κυριώτερα, τῆς ἐρμηνείας τοῦ σουρεαλισμοῦ.

Ὁ συγγραφέας διαιρεῖ τὴν ὅλη ἐργασία του σὲ δέκα κεφάλαια.

Τὸ πρῶτον ἀσχολεῖται μὲ τὴν «Βιολογικὴ θεώρηση τῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας». Τὸ «καλλιτεχνικὸν ἄλγος», ἡ ἐσωτερικὴ ἀνάγκη τῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας καὶ τῆς καλ. ἀπολαύσεως, τὰ ὄψιμα ἄλγος καὶ ἡ ἀντισταθμιστικὴ ἀναπλήρωση τοῦ «ἐλλείποντος» τῆς ζωῆς, εἶναι τὰ σημεῖα πάνω στὰ ὁποῖα ὁ συγγραφέας πραγματοποιεῖ λεπτομερῆ ἀνάλυση.

Εἰδικὴ μνεία (κεφ. 2) γίνεται τοῦ φαινομένου τῆς ὑπερἀναπλήρωσης τὴν ὁποία, ὅπως εἶναι γνωστόν, καλλιεργοῦν οἱ διαταραχῆς τῆς προσωπικότητος, ὅπου τὸ αὐτοσυντηρητικόν καὶ σεξουαλικόν ἐνστικτόν, ἀποτελοῦνε τοὺς δύο βασικοὺς πόλους.

(*) Βλ. Γ. Φιλιππόπουλος: «Ψυχιατρικὴ καὶ Λογοτεχνία». Ἀθήνα, 1948.

(**) Ὁ Κακριδὴς παραπονέθηκε γιὰ τὴν κατάρα ποὺ βαραίνει τὴ Φιλολογία νὰ θεωρῆται ἀδέσποτο ὀκπέδο στὴ διάθεση τοῦ καθενός.

(*) Κλ. Παράσχος: «Ἡμερολόγιο χωρὶς ἡμερομηνίας», «Νέα Ἔστια», 1948.

Στό τρίτο κεφάλαιο ὁ συγγραφέας ἀναλύει εὐρύτατα τὸ μηχανισμό τῆς ἐξιδανίκευσης τοῦ σεξουαλικοῦ ἐνστικτοῦ τὸ ὁποῖο θεωρεῖ ὡς μοναδικὸ ἐνστικτοῦ ποῦ κατέχει ἐξιδανικευτικὴ πλαστικότητα, ζήτημα ποῦ θὰ μπορούσε νὰ ποτελέσει ἀντικείμενο πολλῶν συζητήσεων.

Στό κεφάλαιο αὐτό (ὅπως ἄλλωστε καί στὰ περισσότερα κεφάλαια τῆς ἐργασίας του) ὁ συγγραφεὺς ὑποστηρίζει τίς ἀπόψεις του μὲ παραδείγματα παρμένα ὄχι ἀπὸ τὴν ψυχαναλυτικὴ σχολή καί τὸ ἐπιστημονικὸ ὕλικό τῆς ἀλλὰ κυρίως ἀπὸ τὴν τέχνη καί τοὺς ἐργάτες τῆς (Pirandello, Amiel, Lalo, Τσβάιχ, Mann, Γκαίτε, Παλαμάς, Bourget κ. ἄ.).

Στό 4ο κεφάλαιο ὁ Δρ. ἀσχολεῖται μὲ τὸ πρόβλημα τῆς ἐμφύτου καλλιτεχνικῆς ροπῆς ἢ ὁποῖα ἀποτελεῖ στὴν οὐσία τὴν προπλασματικὴ κατάσταση τοῦ ταλάντου, κτῆμα γενικό, καταβολὴ ψυχικῆ τῆς ὁποίας οἱ πρῶτες ἐκδηλώσεις ἀπαντῶνται στὴ νηπιακὴ ἡλικία ἢ τὴν πρώτη παιδικὴ γιὰ νὰ πωθηθοῦν ἀργότερα ὅταν ἡ σπιτικὴ κοινωνικὴ ἀγωγή ἀρχίσει τὴν πραγματοποίησιν τῶν βασικῶν ἀπώθησεων.

Στὰ ἄτομα ποῦ δὲν ὑφίστανται τίς ἐκπολιτιστικὲς ἀπώθησεις, ἢ καλλιτεχνικὴ ροπή παραμένει ὅπως τὸ ἴδιο συμβαίνει καί στὸν πρῶτόγονο ἄνθρωπο τοῦ ὁποίου ἡ τέχνη ἔχει πολλὰ κοινὰ γνωρίσματα μὲ τὴν (ἀνεξέλικτη) παιδικὴ τέχνη.

Στό κεφάλαιο αὐτό ἀναλύεται ἡ περίπτωση Χαλεπᾶ ὁ ὁποῖος, θύμα τῆς σχιζοφρενικῆς του ψυχώσεως, ἐπιθεδαίωσε μετασχιζοφρενικά μὲ τὴν παιδικὴ καί τὴν πρῶτόγονο ἐκδηλώσιν τῆς τέχνης του τὴν ἀποψη Δρακουλίδη: ὅτι τὸ καλλιτεχνικὸ τάλαντο παλινδρομεῖ πολλὰς φορές στοὺς ψυχοπαθεῖς καί δίνει τὴ θέση του στίς ἐκδηλώσεις τῆς καλλιτεχνικῆς ροπῆς ποῦ ἀποδεδειγμένως ἀπὸ τίς ἀπώθησεις τῆς.

Ἡ ἡδονοκρατικὴ καί λυτρωτικὴ μορφή τῆς τέχνης τοῦ παιδιοῦ (καθαρά ἀτομικὴ ἀποψη τοῦ Δρακουλίδη) ὑποστηρίζεται ἐπίσης στό κεφάλαιο αὐτό μὲ τὴν παράθεσιν ἔργων ἀπὸ τὴν ἐκθεσὴ παιδικῆς τέχνης στὴν Arcade Gallery τοῦ Λονδίνου (εἰκ. 17), γενικώτερα δὲ ἀναλύεται λεπτομερῶς ἡ παιδικὴ τέχνη ἀπὸ τὴν ψυχαναλυτικὴ τῆς πλευρά.

Ἰδιαιτέρα κεφάλαια ἀφιερῶνται στίς συνέπειες τῆς «ψυχοενστικτικῆς στασιμότητος» καί στίς τάλαιπώρες τοῦ ἀτόμου καί τῶν λαῶν ὡς παράγοντων καλλιτεχνικῆς δημιουργίας.

«Ἡ ὄντογονία τῆς Τέχνης» εἶναι ἓνα κεφάλαιο πρῶτότυπο, ἢ δὲ «Τέχνη σὲ συνάρτησιν μὲ τὴ Ζωή» ἀποτελεῖ στὴν οὐσία τὴ συντομώτερη κριτικὴ τῆς τέχνης τῶν τελευταίων 50 ἐτῶν καμωμένη ἀπὸ τὸν ἐπιστήμονα Δρακουλίδη τοῦ ὁποίου κανεῖς δὲν μπορεῖ νὰ μπισθηθῆσιν τὴ σχολαστικὴ ἐνημερότητα στίς ἀπόψεις τῶν διαφόρων «Σχολῶν» ποῦ ἐπεκράτησαν τὸν τελευταῖο καιρὸ τοῦ αἵωνα ποῦ διατρέχουμε.

Τὸ τελευταῖο κεφάλαιο τῆς μελέτης τοῦ Δρ. ἀποτελεῖ ἢ «Ἑρμηνεία τοῦ σουρρεαλισμοῦ»—μὴ προσπάθεια ἀληθινὰ ἀξιοθαύμαστη καὶ ἀξιεπαινή. Ὅσο ξέρω κανεῖς στὸν τόπο μας δὲν ἐπεχείρησε τέτιο τόλμημα γιὰτί κανεῖς δὲν μπορεῖ νὰ συνδυάσει τὸ διπλὸ εὐτόχημα τῆς ἐπιστημονικῆς κατάρ-

τισης καί τῆς σχολαστικῆς αἰσθητικῆς ἐνημέρωσης στὰ προβλήματα τοῦ σουρρεαλισμοῦ.

Ἡ ἐξέλιξις τῆς «Σχολῆς» τοῦ σουρρεαλισμοῦ ποῦ εἶναι ὁ μεταμορφωμένος ἀπόγονος τοῦ Ντανταϊσμοῦ καὶ ὅλες οἱ ποικιλίες ποῦ τὸ καινούργιο αὐτὸ δόγμα τέχνης ἐσθήκωσε, ἀναλύονται λεπτομερέστατα ἀπὸ τὸ συγγραφέα.

Ὁ Δρ. ξεχωρίζει τίς δύο τεχνοτροπίας, τὸν ὑπεριδεαλισμὸ καί τὸν ὑπερρεαλισμὸ, καὶ ἀναλύει τὴ χροιά τοῦ καθενὸς ξεχωριστὰ—τὴν ἐξιδανικευμένη εὐαισθησία τοῦ ὑπεριδεαλιστῆ, ἀπότοκο τοῦ φόβου πρὸς τὴν πραγματικότητα τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς (Rilke), καί τὴν ἀνεξιδανικευτὴ ἐκφραση τοῦ ὑπερρεαλιστῆ ποῦ ζεῖ τὴν ἀλήθεια τῆς ζωῆς μὲ τὸ πρῶτόγονο ὕλικό τοῦ ἀκατέργαστου ζωϊκοῦ τρυ ἐνστικτοῦ.

Ὁ συγγραφέας τονίζει τὸ γεγονὸς ὅτι: οἱ τεχνοτροπίες αὐτὲς παρὰ τὴ μεγάλη τους ἐξωτερικὴ ὁμοιομορφία ἔχουνε διάφορη ἐσωτερικὴ (ψυχαναλυτικὴ) διαπλοκή καὶ εἶναι δύο τεχνοτροπίες κατ' οὐσίαν ἀντίθετες μεταξὺ τους.

Πιο κάτω ἀναλύεται ἡ σουρρεαλιστικὴ τέχνη τῶν Ἀγγλῶν Sutherland καί Barra, τῶν ὁποίων οἱ ἀντίθετες τάσεις αἰχμομανία καί αἰχμοφοβία ἐκφράζουνε ψυχοπαθολογικὰς καταστάσεις ἀντιπροσωπευτικὰς τῶν διαταραχῶν τοῦ εὐνοουχιστικοῦ συμπλέγματος.

Τὰ «Συμπεράσματα» κλείνουν τὴ μελέτη τοῦ Δρακουλίδη.

Τὸ βιβλίον τοῦ Δρ. εἶναι, ὅπως ἔγραφα καί στὴν ἀρχή, ἀξιόλογο. Μόλο ποῦ ἀποτείνεται σ' ἓνα στενὸ, ἐπιστημονικὰ ἐξειδικευμένον κύκλον, ἔχει ὡστόσο προορισμὸ ν' ἀπασχολῆσιν καί τὸ εὐρύτερο, διανοούμενον ἀναγνωστικὸ κοινόν, τοῦ ὁποίου θὰ πρέπει νὰ κινήσιν τὸ ἐνδιαφέρον γιὰτί ἀνοίγει ἓνα καινούργιον ὄριζοντα θεώρησης καὶ ἐρμηνείας τῆς τέχνης ποῦ ἴσαμε τώρα ἦτανε ἀγνωστος στὴ μικρὴ μας χώρα.

Ἡ ἐπιστημονικὴ ἀνάλυσις τῆς τελευταίας αὐτῆς ἐργασίας τοῦ Δρακουλίδη εἶναι, φυσικὰ, ἔργο τῶν εἰδικῶν στοὺς ὁποίους περισσότερο ἀποτείνεται καί τοὺς ὁποίους ἀσφαλῶς θὰ ἀπασχολῆσιν σοβαρὰ.

Γ. Σ. ΦΙΛΙΠΠΟΠΟΥΛΟΣ

Ἄθηνᾶς Ταρσοῦλη: «Δωδεκάνησα».

Τὰ «Δωδεκάνησα» τῆς κ. Ἄθηνᾶς Ταρσοῦλης δὲν εἶναι ἓνα συνηθισμένον βιβλίον, ἓνα ἀπλό πληροφορογραφικὸ σύγγραμμα. Σὰν ὄγκος, ὡς ἐμφάνισις, ὡς ἐκλογή καί κατάταξις ὕλης, εἶναι ἓνα μνημεῖο. Καί τὸ πιὸ ἐνδιαφέρον σ' αὐτὴ τὴν περίπτωσιν, ἐκεῖνο ποῦ τοῦ δίνει μίαν ἰδιαιτέρην ἀξία, εἶναι ὅτι ἡ συγγραφεὺς εἶχε τὴν ἐμπνευσίαν, τὸ θάρρος καί τὴν ἱκανότητα νὰ συμπληρώσῃ αὐτὸ τὸ ἔργο καί νὰ τὸ ἐμφανίσῃ στὴν ὥρα του.

Κανενὸς ἀπὸ τὰ τρία αὐτὰ στοιχεῖα (ποῦ θὰ μπορούσαμε καὶ ἄλλωθις νὰ τὰ ὀνομάσουμε αὐθορμητισμὸ, συγγραφικὴ ἀντοχή καί εἰδικὴ πνευματικὴ προετοιμασία) δὲ θάρρεπε νὰ ἐκτιμῆσουμε λιγότερο τὴ συμβολή. Ἡ συνύπαρξις τους, χωρὶς ἀμφιβολία, ἀποτελεῖ τὴν ἐμ-